

STARA PRAVDA

Tednik za slovenska vprašanja

Leto I.

Izhaja vsak četrtek. — Uredništvo in uprava: Ljubljana, Breg štev. 12 — Račun poštne hranilnice štev. 13.763

Cena: letno Din 35, polletno Din 18, mesečno Din 3, inozemstvo: letno Din 70, polletno Din 35, mesečno Din 6.

Štev. 3

Pravico . . .!

Nekateri na Hrvaškem bi radi pozabili spričo narodnega vprašanja, t. j. vprašanja narodne enakopravnosti in svobode, na vse druge naloge, ki čakajo človeka. Te je zavrnil dr. Maček v prvi številki »Hrvatskega dnevnika«, češ, narodne svobode ni brez socialne pravice.

»Blagor Slovincem!«, bi morali vzklikniti Hrvatje iz srede teh svojih težav; »Česar imamo mi Hrvatje premalo, imajo oni na pretek!« Ni ga namreč človeka na Slovenskem, v Jugoslaviji in izven nje, ki se ne bi zavedal važnosti socialnega vprašanja. O važnosti tega vprašanja govore celo taki, da se pogosto kar začudiš: Lej ga, kako pa ta do tega pride!

Slovinci imamo močne delavske organizacije. Prepričani smo, da bo krosopodarska Sloga prav tako močna kmetijska organizacija. Če se tako organizirani kmetje in delavci znajdejo v skupnem političnem gibanju, je nemogoče, da bi bil slovenski narod ogoljufan za socialno pravico.

Toda pri nas se pogosto pozablja, da je vsak boj za socialno pravico tudi boj za politično svobodo. Vsak politični boj pa gre za tem, kako bo urejena oblast. In oblasti brez zemlje ni. Če govoriš o tem, kako boš uredil oblast, moraš tudi povedati, katero zemljo misliš. Nasilniki tega sveta mislijo kakor oderuhi na vasi, da je ta zemlja kakor parcela, katero lahko napraviš tako veliko ali tako majhno, kolikor imaš pač denarja. Toda ta zemlja ni taka, ni vstvarjena za oderuhe. Ta zemlja je še trdnjeje zvezana kakor kmečki dom. Ta zemlja je od vekov vstvarjena domačija, je veliko gospodarstvo dano narodu v last. Če mu odvzameš en konec, postane vse ostalo razvalina.

Naša zemlja je Slovenija. Slovenija razkosana in razdeljena je danes razvalina. Zato je danes slovensko vprašanje vsaj toliko zunanjepolitično kolikor notranjepolitično vprašanje, je vsaj toliko evropsko kolikor jugoslovansko vprašanje. Slovensko vprašanje je treba zato postaviti pred slovenski narod v celoti. Ne samo kot socialno, temveč tudi kot politično in zato narodno vprašanje; ne samo kot notranjepolitično, temveč tudi kot zunanjepolitično, evropsko vprašanje. Ko bo slovensko vprašanje tako

Za glavno slovensko bolnico!

Obisk ministra Cvetkovića v Ljubljani. — Nov kirurški paviljon? — Nova, centralna slovenska klinična bolnica ali popraviljanje stare bolnišnice? — Mnenje Akcije in zdravnikov: popolnoma nova bolnica!

„Slovenec“ od 20. t. m. prinaša naslednjo izjavo ministra Cvetkovića:

„Bil sem izredno iznenaden, ko sem našel v Ljubljani bolnišnico, ki ji ni primere v vsej državi. To pa posebno zato, ker je bilo toliko ministrov za socialno politiko in narodno zdravje ravno Slovencev, ki so zavzemali ta položaj cela tri leta...“

...V Ljubljani sem videl edinstven primer, da bolniki z zelo težkimi boleznimi leže po hodnikih in čakajo, da se izprazni kaka postelja, da bi dobili prostora...“

...Še tekom tega leta bom podvzel vse, kar je v moji moči, da se v ljubljanski bolnišnici zgradi toliko potreben nov paviljon...“

Akcija za ljubljansko bolnico je dosegla svoj prvi, dasi skromen uspeh: z vso jasnostjo je razkrila pred slovensko javnostjo težak položaj naših bolnišnic. Postavila je radikalno rešitev slovenskega zdravstvenega vprašanja na dnevni red. Brošurica „Ljubljanska bolnica“, ki opisuje v vsej kruti resnici razmere v ljubljanski državni bolnici, je vzbudila tako ogorčenje po vsej Sloveniji, da je prispel v Ljubljano minister socialne politike in narodnega zdravja, g. D. Cvetković, da si z lastnimi očmi ogleda ta „ljubljski škandal“.

Veseli nas odkritosrečno, da si je minister Cvetković ogledal slovenske zdravstvene zavode. Saj je to menda prvi primer od prevrata pa to danes, da je aktivni jugoslovanski minister zdravstva prišel na inspekcijo v Slovenijo. To nas veseli tem bolj, ker je g. minister s tem svojim obiskom in z izjavo, da so krivi tega propadanja njegovi predniki v tem ministrstvu, z najmerodajnejšega mesta potrdil stališče Akcije: da mora država skrbeti za ljudsko zdravje in da je dolžna graditi in vzdrževati bolnišnice ne samo na jugu države, ampak tudi v Sloveniji. S to izjavo g. ministra so končno dobili po nosu vsi oni, ki so hoteli postavljati bolnišnice z domačim denarjem.

Pozdravljamo pa predvsem ministrovo namero, da je treba odpomoči, in to čimprej, že v letošnjem letu, stiski v ljubljanski javni bolnici. Vendar pa se

postavljeno, bo odpadla slučajnost, ozkost in razepljenost.

Pravico . . .! Ta vroči krik odmeva danes po svetu. Iz slovenskega srca pognan pomenja predvsem: Pravico za Slovenijo! In v tej obliki nam postane šele popolnoma jasno, kako ogromna je naloga, ki nas čaka.

moramo ustaviti na vprašanju, ki je s prihodom ministra Cvetkovića stopilo v ospredje: ali se izplača popravljati štirideset let staro, za današnje stanje medicine že popolnoma zastarelo bolnišnico, ali pa se bolj izplača zidati popolnoma novo, po modernih načelih in izkušnjah grajeno bolnišnico. Z eno besedo, ali bomo postavili nov paviljon v stari bolnišnici ali pa bomo pričeli popolnoma neodvisno od te bolnice izvajati naš bolniški program?

Kakšen je program Akcije?

Akcija za bolnico se je v svoji skrbi za zdravje slovenskega ljudstva in rodov, ki prihajajo za nami, odločila, da je treba pri reševanju tega vprašanja znanstveno ugotoviti zdravstvene potrebe in zahteve slovenskega ljudstva. Na podlagi tega sistematičnega dela je treba predlagati vzoren program, ki bo v vsakem, tako v medicinskem kakor tudi v higijenskem oziru odgovarjal zdravstvenim potrebam in kulturi slovenskega naroda, ter bo enkrat za vselej odpravil to vprašanje.

Ugotovitve strokovnjakov

Že v zadnji številki smo na kratko poročali o tem delu. Ker se nam zadeva zdi izredne važnosti, ponavljamo danes zopet. Ti slovenski predstavniki zdravniške vede so soglasno ugotovili, da je:

Ljubljana ne samo kulturni in gospodarski, temveč tudi medicinski center vse Slovenije, in kot tak potrebuje veliko centralno bolnišnico. Ta mora biti zgrajena in opremljena tako, da bo lahko nudila zdravniško pomoč, ne samo prebivalstvu Ljubljane in nje bližnje okolice, temveč tako, da bo sprejemala bolnike iz vse Slovenije, ki so potrebni kliničnega zdravljenja. Le popolna klinična bolnica, bo v polni meri odgovarjala tem nalogam, kakor tudi potrebam slovenske univerze, slovenske medicinske znanosti.

Soglasno so tudi ugotovili, da sedanja državna bolnica ne odgovarja niti eni izmed teh nalog. Niti ni dovolj velika, niti ni več moderna. Poleg tega leži še na izredno nezdravem kraju. Zato je treba novo bolnico postaviti popolnoma na novo in na drugem, bolj zdravem kraju v okolici Ljubljane.

Kaj pravijo slovenski zdravniki sami?

Primarij dr. Čerňič: Menda ni treba nikogar opozarjati, da bolnice ne spadajo v sredino mesta... Kam spadajo nove ljubljanske bolnice? Na noben način ne tje, kjer so sedaj!

Celo najklnenejši človek mora v takem okolju zboleti. (Jutro, št. 45).“

Primarij dr. Ješe: „Moje mnenje je, da bi povečanje bolnice na sedanjem prostoru stalo velike vsote denarja, efekt pa bi bil minimalen in iz sedanje mizerije napravimo še večjo mizerijo. Zato je naloga in dolžnost nas, bolničnih zdravnikov, da se taki rešitvi upiramo z vsemi močmi. Povejmo enkrat na glas, da taka in podobna rešitev ni rešitev. Milijoni, ki bi jih rabili v te prezidave, bi bili vrženi proč, ker bomo stali čez nekaj let zopet pred istim vprašanjem. (Zdravn. vestnik).“

Primarij dr. Demšar: „Flikarija ostane flikarija! Če bi bilo izvedljivo, bi bila nova moderna bolnica zunaj Ljubljane naš ideal. (Zdravn. vestnik).“

Primarij dr. Zalokar: „Za sedanjo in bodočo generacijo je potrebna popolnoma nova bolnica...“

Upravnik dr. Gerlovič: „Sedanja bolnica prinaša vse slabe strani mestne sredine, ne da bi uživala njenih dobrih strani vsaj v prometnem oziru... Zato se mora poudariti tole: z nikakršnimi adaptacijami in prezidavami se ne bi sedanji paviljoni dali usposobiti za kliničen obrat!“

Kaj je storila Akcija?

Odbor Akcije, podprt s tem strokovnim mnenjem naših zdravnikov, je predlagal g. banu, da banovina skupno z Akcijo takoj prične z deli za novo, moderno klinično bolnico, da se tako končno uredi vprašanje našega zdravstva. Ker pa se bolniki ne smejo več stiskati po hodnikih, je predlagal tudi, da se začasno, dokler se ne postavi taka vzorna bolnišnica, odpomore najhujši stiski v bolnici sami z gradnjo lesenih paviljonov, ki bi bili zelo poceni in higijensko neoporečni. Predvsem pa ne bi bilo nevarnosti, da postanejo dokončni. Kajti največja nevarnost pri postavljanju novih paviljonov ali prizidkov v stari bolnici bi bila ta, da bi kljub težkemu denarju, ki bi ga zato porabili, odgodili vzorno in dokončno rešitev našega bolničnega vprašanja za najmanj petdeset let. G. ban je pokazal veliko uvidevnost za napore in delo Akcije in je obljubil svojo pomoč.

Kaj sedaj?

Minister g. Cvetković je izrazil namen, da bi se v stari bolnici postavil en nov paviljon. Žal se je g. minister mudil v Sloveniji tako malo časa, da mu niso mogli naši zdravniki razložiti, kakšne so zdravstvene razmere in kakšne potrebe, kakšno bolnico Slovenci v Ljubljani potrebujemo. Očividno je treba tu nujno informirati merodajne kroge, predvsem ministrstvo za socialno politiko, o mnenju predstavnikov medicinske vede, da ne bomo delali napak, pod katerimi bomo trpeli mi in še pozni slovenski rodovi. —r.

Zakaj „Stara pravda“?

Doba po vojni nas je vse naučila vsaj to, da besedam ne dajemo več toliko vere kot nekdanj. Po vojni smo brali veliko programov, resolucij, člankov; čuli smo marsikak lep in navdušen govor; doživeli smo manifestacije, shode in nove liste — kaj je nastalo iz vsega tega? Metla zgodovine je pomedla šaro na en sam kup, ta kup lažnih besedi in papirja je bil zažgan, nobena sled ni ostala za temi dogodki.

Ljudstvo se je navadilo verovati bolj osebam kot pa besedam. Ljudstvo ima za lepe besede dandanes samo pomilovalen posmeh, strastno pa obožuje osebe, ki so zaslužile njegovo zaupanje s poštenostjo, doslednostjo in z delom za splošno korist. Toda ljudstvo tudi nikogar takó od srca ne sovraži in ne zaničuje kot tiste osebe, ki so ga v javnem življenju ogoljufale, ki so se pokazale kot sebičneži in koristolovci.

V velikih dobah, ob časih zgodovinskih dogodkov, je bilo takó vedno, ne samo dandanes. Ko sta slovenski in hrvaški narod dobesedno krvavela pod neznošnim jarmom fevdalne gospode v srednjem veku, sta postavila sebi na čelo svojega, kmetskega cesarja, Matijo Gubca. Tej narodni časti v zasmeh, je pozneje vjetega voditelja upornega naroda gospoda pred cerkvijo sv. Marka v Zagrebu posadila na železen stol, ki naj bi predstavljal „prestol“ in mu je zabila na glavo v ognju razbeleženo železno krono, kar naj bi predstavljal „krono kmetov“.

Vse do danes častimo Slovenci in Hrvati Matijo Gubca kot mučenika za pravice naroda, za njegovo socijalno in narodno svobodo. Koliko je tedaj živel tudi imenitnih baronov in grofov, cesarskih namestnikov in deželnih poglavarjev. Naš narod jim ne vé ne imena, ne spomina več. Ubogega Matija Gubca pa se takó rad in ob vsaki priliki spominja, pa čeprav mu nikjer niso postavljali oltarjev!

Geslo tedanjih bojev in trenj je bilo „Za staro pravdo!“ Za tisto prastaro pravico ljudstva do svobodnega življenja, do kruha, ki ga ni treba kupiti z desetino in tlako, s krvjo razbičanih hrbtov.

Zmeda na svetu, ki je nastala po nesrečni svetovni vojni, je zlasti naš narod hudo prizadela. Ne da bi bili vprašali naš narod, so njegovo samoodločbeno pravico tako razumeli, da so nas Slovence razdelili kar na tri, štiri kose. Potem pa so delali z nami po svoji volji.

Naš narod je poslušal in čul marsikatero obljubo, veliko programov, in je vedno mislil, da bodo drugi rešili njegovo vprašanje. Danes prihaja spoznanje, da bo moral naš narod svoje zadeve rešiti sam iz svoje lastne moči in po svojem lastnem spoznanju!

Brez razlike stanov, se morajo Slovenci zbrati v svoji novi ljudski narodni vojski, a njihovo bojno geslo bodi tisto, ki je skozi dolga stoletja ostalo med narodom živo in zmagovito.

Naša zastava je „Stara pravda!“ V znamenju njene bogate in poštene zgodovine se zbiramo.

Iz notranje politike

Nov dnevnik je začel izhajati v Zagrebu. Dne 23. maja je izšla prva številka lista „Hrvatski dnevnik“, ki je glasilo dr. Mačka.

Dr. Maček o nacionalizmu in nacionalnih državah

Dr. Maček je napisal za prvo številko novega dnevnika Hrvatske seljačke stranke »Hrvatski dnevnik« uvodnik »Hrvaško gibanje in kmečko gibanje«. V njem pojasnjuje zvezo med politiko HSS in hrvaško narodno politiko. Dr. Maček razkrinkava tudi danes v Evropi službeno priznano naziranje, da obstoje »politični narodi«. To naziranje je samo »sredstvo, da se kolikor toliko opraviči vlada enega naroda nad enim ali več drugimi«. Vsa naziranja o političnem avstrijskem narodu niso mogla preprečiti, da ne bi Čehi ostali Čehi, Slovenci Slovenci, Ukrajinci Ukrajinci itd. Tudi Madžari so trdili, da obstoji samo madžarski politični narod. In kljub temu so Slovaki ostali Slovaki, Srbi Srbi in seveda Hrvati Hrvati. z globoko zasajenim hotenjem, da obvarujejo svojo hrvaško samostojnost.

Nadalje govori dr. Maček o socialni vsebini, ki jo mora imeti vsak nacionalizem, če noče ostati prazna oblika. Država brez socialne vsebine se bo zrušila, kakor prazen sod, ki se razsuši brez vina.

Za predsednika belgrajske borze je bil znova izvoljen dr. Stojadinović, predsednik vlade in zunanji minister.

Novinarji zahtevajo svobodo tiska. Na glavni letni skupščini Jugoslovanskega novinarskega združenja so časnikarji zahtevali v svoji resoluciji svobodo tiska, „ker edino svoboda tiska omogoča povratek k demokraciji, ki je cilj vseh državljanov.“

Poljski delavci v Subotici so sredi maja začeli štrajkati, ker so jim veleposestniki dajali premajhne mezde. Ker ni prišlo med posestniki in kmečkimi delavci do sporazuma, je odredila banska uprava v Novem Sadu, da znašajo mezde od 1. maja do žetve na dan: s hrano 20 Din, brez hrane 25 Din. Ker je banovina s tem sprejela zahteve poljskih delavcev, so ti prenehali s štrajkom.

Politika po svetu

V Avstriji se zadnja leta, odkar so vzeli ljudstvu zadnje pravice in razgnali izvoljeno ljudsko zastopstvo, vrste prevrati med skupinami na vladi. Zdaj so izločili iz vlade vodjo bojne organizacije Hajmvera kneza Starhenberga in njegove ministre. Hajmver je še v spominu iz leta 1934., ko se je najbolj odlikoval v krvavih bojih proti avstrijskim delavcem. Toda ta izprememba v avstrijski vladi še ne pomeni izboljšanja. Kancelar Šušnik bo poslej vladal brez Hajmvera in še naprej brez opore v avstrijskem ljudstvu. Zato se bo še bolj moral nasloniti na Italijo, ki ima v Avstriji vrata v Srednjo Evropo.

Italija na Balkanu. Albanski kralj Ahmed Zogu je sklenil novo pogodbo z Italijo. Po tej pogodbi bodo dobile vse veje albanske uprave italijanske šefe. Albanska armada mora v mirnem času šteti 100.000 mož, dobila bo italijanske inštruktorje, načeloval ji bo italijanski general. Planota Karaburna v Valonskem zalivu bo izpremenjena v trdnjavo, da bo Italija gospodar nad izhodom iz Jadranskega morja. Vodstvo pristanišča Drača preide v italijanske roke. Znova bodo odprte italijanske šole in italijanskim redovnicam in redovnikom je dana vsa prostost. Z italijanskim denarjem bo ustanovljena kmetijska banka. Monopol tobaka preide v italijanske roke. Že obstoječe pravice Italije na albanski petrolej bodo razširjene. V zameno dobi Albanija 40 milijonov zlatih frankov posojila.

V Franciji se pripravlja, da prevzame vlado ljudska fronta. Sestavljena je iz strank, ki so dobile pri volitvah pred 1 mesecem veliko večino. Francozi so se odločili za njihov program miru in demokracije, za podporo Zveze

narodov na zunaj, proti fašističnim organizacijam na znotraj, za preureditev gospodarstva, v prvi vrsti Narodne banke (o kateri je znano, da jo vlada 200 rodbin), za demokratizacijo vojske. Desničarke stranke, ki so ostale v manjšini, so nastopale proti Zvezi narodov, poveljevale vojno, zahtevale odpravo parlamenta in uvedbo avtoritativne (= fašistične) vlade, nastopale proti reorganizaciji Narodne banke. Nova vlada v Franciji bo druga vlada ljudske fronte. Prva se je sestavila po nedavnih volitvah v Španiji.

Velike delavske manifestacije v Parizu. Dne 24. maja so se vršile v Parizu velike delavske manifestacije ob zidu, kjer je bilo po zatrti vstaji 1871. leta ustreljenih 30.000 ustašev. V povorki je bilo 600.000 ljudi. Manifestacije so potekle v redu in miru.

Štrajk delavcev na Poljskem se širi. V Krakovu so delavci zasedli 15 industrijskih podjetij, v Lvovu pa štrajka 10.000 stavbinskih delavcev.

Konferenca »prijateljev miru« v Londonu se je udeležilo 330 delegatov. V resoluciji zahtevajo med drugim, da pristane Anglija na pakt, katerega sta sklenila Francija in Sovjetska Rusija, ker se le tako lahko ubrani napadnim nameram Nemčije in Japonske.

Dijaške demonstracije v Sofiji. Ob priliki praznika sv. Cirila in Metoda (24. maja), ki ga v Bolgariji zelo časte, se je vršil v Sofiji običajen sprevod po mestu, ki so se ga udeležili poleg učencev ljudskih in srednjih šol tudi akademiki. Proslave so se udeležili tudi člani vlade, bivši ministri, univerzitetni profesorji itd. Ko

so akademiki prišli do vladne tribune, so začeli klicati: „Vrnite nam trnovsko ustavo!“ „Vrnite nam narodne pravice!“ Policija je razgnala dijakke, večje število so zaprli, mnogo dijakov je ranjenih. Računajo, da je demonstriralo okoli 1000 dijakov.

Ljudska fronta tudi na Poljskem? Poljska socialistična stranka (P. P. S.) je sklenila, da pokrene veliko ljudsko fronto, v katero bi stopile Narodna stranka in socialistične skupine nemške, ukrajinske in židovske manjšine. Program poljske ljudske fronte je: delavska vlada, načrtno gospodarstvo mesto kapitalistične avtarkije in borba proti fašizmu.

Najmlajši politični jetnik v Nemčiji je star 14 let in 4 mesece. To je neki gimnazijec, ki so ga zaprli radi „protidržavnega obnašanja“, ker ni hotel kot prepričan katolik hoditi ob nedeljah na vaje hitlerjevske mladine, ker bi ne mogel k maši.

Prepovedani list v Nemčiji.

Prepovedano je izhajanje liberalnega lista „Wiesbadener Zeitung“ v Wiesbadenu v Nemčiji. List izhaja že od l. 1847. Vlada je za prepoved navedla razlog „preveliko število listov, ki izhajajo v Wiesbadenu.“

Nemci nabirajo ruske emigrante v Franciji za slučaj vojne s Sovjetsko Rusijo.

Francoske oblasti so odkrile v Parizu neko organizacijo za nabiranje ruskih emigrantov, ki jo vodijo iz Berlina. Prijavljeni emigranti so organizirani v vojnih zvezah in morali so se obvezati, da se bodo v slučaju vojne med Nemčijo in Sovjetsko Rusijo borili na strani Nemčije. Med aretiranimi je tudi nekdanji ruski general Tukul.

UPRAVA SPOROČA

Razveselil nas bo obisk v našem lokalni: Ljubljana, Breg 12 II!

Vračajte list vsi tisti, ki ga ne mislite naročiti in plačati! Plačujte v zneskih 3, 6, 9, 18 in 35 Din, da nam olajšate knjiženje!

13.763 je številka našega čekovnega računa. Izpolnite z njo položnico poštne hranilnice in nakažite naročnino!

Slovinci v tujini bodo z veseljem čitali naš list. Pošiljajte nam njihove naslove!

ZAUPNIKI!

Od Vašega dela je odvisen obstoj lista! Zahtevajte sezname naročnikov svojega kraja, naročilnice za pobiranje naročnine in bloke za tiskovni sklad! Organizirajte mesečno pobiranje naročnine!

VSI NA TEKMOVANJE ZA NAGRADE!

Te k m o v a n j e zaupnikov bomo razpisali, ko se nam bo javilo dovoljno število zaupnikov.

N a g r a d e v obliki lepih knjig bomo razdelili zaupnikom, ki bodo zmagali v nabiranju naročnine in novih naročnikov!

VSI NA TEKMOVANJE ZA NAGRADE!

Listi pišejo:

»Delavska Pravica«

28. maja 1936.

„Javna dela Sloveniji! ... Ali ni res, da so se naši delovni stanovi, da se je slovensko ljudstvo v zadnjih letih začelo nezadržano pogrezati v beraštvo, da smo z izjemo nekaj magnatov vsi že sami siromaki? Kje je večja beda: ali v kmetijskih domovih in bajtah dolenjskih hribov in dolin ali v mariborskih mestnih in predmestnih luknjah in brlogih; ali v gorenjskih tesarskih in drvarskih kočah ali v ljubljanskih predmestjih in okoliških naseljih; ali med našimi bičanimi rudarji, kjer tisočem grozi smrt od gladi ali med „veselimi“ viničarji štajerskih gor in v kmetijsko-delavskem Prekmurju?“

In vendar je Slovenija še vedno najboljši davkoplačevalec v državi... za vse to pa v dolgih letih nismo dobili drugega kot en železniški most, 12 km železnice II. reda in nekaj kilometrov prelozene državne ceste. Lani je Jevtič obljubil toliko, da smo bili kar zadovoljni... A to je bilo vse skupaj samo votel volilni pomp... Sedanja vlada ima po izjavah ministrov v načrtu tudi za Slovenijo velika javna dela, prevzeta deloma iz programa prejšnje vlade, deloma pa izpopolnjena. Dela se še zaenkrat niso pričela, a se bo postopoma pristopilo, kakor se zagotavlja, prav zadržano k izvršitvi načrtov... Priznavamo, da so vsi ti naši načrti dobri, spričo sedanjih bednih razmer slovenskega ljudstva pa še bolj krvavo potrebna njihova izpeljava. Kdor bo dal Sloveniji vsaj že projektirana javna dela in saniral denarne zadruge, temu se ni bati ljudskega glasu in more zato tudi brez skrbi pustiti, da ljudstvo v polni svobodi izraža svoje misli...“

»Slovenska zemlja«

20. maja 1936.

... Slovensko zadružništvo je res zavoženo. To nam izpričuje zadnji občni zbor „Zadružne Zvez“ v Ljubljani in težave „Zadružne gospodarske banke“ ter dolge vrste raznih zadružnih hranilnic, posojilnic in konzumov. Dr. Janez E. Krek je res hotel, da bi zadružništvo kmeta reševalo; slovensko zadružništvo pa se ne more ponasati s tem, da bi ga bilo res rešilo. Saj naš kmet od zadrugi niti svojega lastnega denarja ne dobi nazaj in kmetje so se zadovoljevali pri bankah, ker jim kmečke zadruge niso mogle, niso hotele ali niso znale pomagati. Če bi naše zadružništvo slonelo res na pravi zadružni misli, ne bi bilo danes tako pasivno kakor je. Zakupniki dr. Krekovega zadružništva bi bili kot „zavedni Slovenci“ že zdavnaj lahko napravili slogo na naši zemlji, pa je niso, ker je bila stranka in oblast prva, a naše zadružništvo glavno bolj krasnorečje. In kako malo so jim mar koristiti delovnega ljudstva, spozna lahko vsak po tem, da so odklonili sleherno sodelovanje z našo zadrugo, čeprav je „Sloga“ zmemrom pripravljena sodelovati z drugimi gospodarskimi organizacijami...“

Da uredimo reke ...

Slovenci si moramo zgraditi svoj dom. Daleč smo še od tega. Imamo svojo zemljo, malo pa mislimo na to, da bi jo pametno uredili in porabili. Smo umni gospodarji, kadar gre za vsakega posameznega izmed nas. Ponosni smo na to. Kadar pa gre zato, da gospodarimo s svojo zemljo kot z velikim, nam izročnim posestvom, pa odpovemo.

Recimo, kako urejamo (reguliramo) svoje hudournike in reke, kako osušujemo naša močvirja! Po svetu imajo to tako urejeno, da v posebnih znanstvenih delavnicah napravijo natančen posnetek hudournika ali reke, katero mislijo regulirati. Napravijo strugo natančno tako, kakor je v resnici, samo manjšo. Potem regulirajo ta posnetek, to reko v malem in opazujejo, kakšen vpliv ima tek regulirane reke. Kako prenaša regulirana reka prod, ali trga bregove i. t. d. Šele, ko se jim posreči regulacija v malem, se lotijo prave regulacije. Predno zabetonirajo milijone, si dobro premislijo. Kako se jim to izplača, kaže tale primer: Na reki Vltavi bodo Čehi nad Prago zgradili ogromen jez. Pripravili so načrt in se je na papirju vse ujemalo, je „štimalo“. Potem so pa v delavnici napravili majhno Vltavo in na njej zgradili po načrtih majhen jez. In pokazalo se je, da bi Praga prej ali slej postala žrtev ogromne poplave, če bi gradili po prvotnih načrtih. Znanstvene delavnice, ki se bavijo s takimi poizkusi, se imenujejo hidrotehnični laboratoriji.

Mi Slovenci še nimamo svojega hidrotehničnega laboratorija. Morala bi ga imeti naša univerza. Pa ga nima, ker — baje — ni denarja. Kaj so posledice tega? Neuspele regulacije, v vodo vržen denar. Še pred vojno so regulirali Savo na ljubljanskem polju. Danes so od te regulacije ostale samo neznatne sledi: tu in tam kako betonska skala. Sava pa žre bregove naprej. Sedaj pred kratkim so regulirali Savinjo, Ker pa niso prej preizkusili, kakšen vpliv bo regulacija imela na premikanje proda — in tega tudi niso mogli, ker niso imeli hidrotehničnega laboratorija, nastopajo sedaj še večje poplave kakor prej.

Posebno bolijo take zavožene regulacije zato, ker zanje prispevajo občine in tisti posamezniki, ki so na regulaciji neposredno interesirani. In tudi znesek, ki ga prispeva država, je zložen iz naših davkov.

Na naši univerzi je nekaj profesorjev sedaj napravilo na lastne stroške majhen hidrotehnični laboratorij. Ta laboratorij pa je samo začetek; ne more izpolniti še vseh nalog. Priskočiti mora država in zgraditi naši univerzi tak hidrotehnični laboratorij, kot ga potrebujemo. Malokateri Slovenec nima neposredne koristi na reguliranju tega ali onega hudournika, te ali one reke, na izsušitvi te ali one močvare. Zato se moramo vsi zanimati za to vprašanje in vedno zahtevati hidrotehnični laboratorij za slovensko univerzo.

Bodimo bolj samostojni

Naši stari očetje so nam, nekdanjim mladičem, pripovedovali, kako težko je bilo življenje, ko so oni sami »gor rasli«. Tudi v mestih je bilo življenje takratnega delavca težko. Dolg, navadno 12 urni delavnik, nizka mezda in nobenega zavarovanja za primer bolezni. Mali kmetje so poznali navadno zgolj ovseni kruh. To je bilo nekako pred 80 do 100 leti.

Tisti, ki se spominjamo tega pripovedovanja naših dedov, lahko primerjamo, to stanje z našimi dnevi. Kmetiskim ljudem primanjkuje kruha in so veseli, če imajo vsak dan nezabeljeno koruzo na mizi. Vžigalice so postale predrage, kresilni kamen se je povrnil ali pa »večni ogenj« po vaseh. Brez soli človek ne more živeti, ta mu je potrebna najbolj. Toda predraga je in ljudje so bili prisiljeni poslužiti se ce-

nejše, rdeče ali živinske soli. Lakota in pomanjkanje sta nastopila svojo grozno pot po naših vaseh. V mestih so vse takoimenovane »socialne pridobitve« delavskega razreda postale ničeve spričo brezposelnosti, ki trumoma meče zdrave ljudi na žrtveni oltar tuberkuloze. Ta zavratna bolezen postaja za človeško družbo od dandanes edina »socialna rešitev« za ljudstvo in za družbo. Prav tako kot je bila pred stoletji v Evropi kuga socialna rešitev za preobljudene kraje.

Ali se more pomagati, ali se morejo zboljšati današnje trpke gospodarske in socialne razmere? Tako se mnogi vprašujejo in odgovarjajo: Ne, ne morejo se zboljšati, ker nimamo zato potrebnega denarja. Brez denarja ni mogoče spraviti v obrat stoječa podjetja, brez denarja ni mogoče začeti velikih javnih del, brez denarja ni mogoče dajati

kmetom in delavcem podpor, ne kruha, ne obleke, ne obutve. Z denarjem je mogoče vse, brez nje ga nič.

Tem denarnim ideologom, ki se delajo zelo razumne in kot takšni tudi veljajo, odgovarjamo mi: Vse je mogoče, ako se ima dobro voljo! Kdor ima dobro voljo, dela lahko čudeže. Tam, kjer dobre volje ni, tam tudi ni potrebnega denarja! Brez dobre volje nobeno delo in nobena pomoč ni mogoča.

Pri nas se mnogo govori in piše o javnih delih. Kadar pa hodiš po deželi, moraš imeti presneto srečo, če naletiš na kakšen kramp ali lopato. V časopisih so bile že davno objavljene lepe slike tistega, kar ima nastati. O tistih rečeh ni nikjer nobenega sledu. Stari politiki so s takšnimi pripovedkami lahkoverno ljudstvo samo varali. Zato naše ljudstvo nima nobenega smisla več za to čisto »politiko«, ki je bila samo nekaterim v korist, narodu pa v škodo.

Ljudstvo mora prej ali slej samo prijeti za vajeti svoje usode. Samo mora začeti z lastno gospodarsko in socialno akcijo in nič več ne gre, čakati, kaj bodo drugi zanj storili. Na Hrvatskem je delo »Gospodarske sloge« doseglo že lepe uspehe, ne samo na sejnih, temveč v vsem gospodarskem življenju, tudi pri trošarinah, komunalni in gospodarski politiki itd.

Prišel je čas, da se ljudstvo začne samo, na povsem novi podlagi organizirati po vaseh, farah, občinah in mestih. Glasno in jasno naj pove odkrito, kje ga žuli čevlji in kaj hoče.

Vsi vidite, da to, kar je sedaj ni pravo in ni dobro. Slovenci, pogledajte na sosedno Hrvatsko! Ni treba, da letamo za Hrvti, kakor nam to vladajoči hočejo očitati. Čisto res je, tudi Hrvti nas ne bodo rešili, če se sami ne bomo! Zato Slovenci, pustimo stare naše zdražbe in zdražbarje, postanimo vsi eno v obrambi naših lastnih interesov, izključimo iz svoje srede in svoje družbe vse in vsakogar, ki naše narodno premoženje ponuja in prodaja drugam, da bi se pri tem sam okoristil. Strnimo se v slovensko fronto in začnimo s svojo gospodarsko in socialno ljudsko akcijo, kajti naša rešitev iz neznosnih socialnih razmer more biti le delo nas samih. **Gornik.**

»Sodobnost«

št. 5. 1936.

... Povdarjamo ponovno in pozdravljamo zdravo in zelo pozitivno dejstvo, da se slovenski akademski mladini že nekaj let sem z veliko silo drami dolgo uspravani politični čut in smisel, kar samo dokazuje, da so razmere na Slovenskem stopile v akutnejši štadij. ... Nič zato, če smo še vsi razcepljeni in razdeljeni v stare tabore; vse tiste vrste med mladimi, ki so budne, ki so vredne, ki štejejo —, vedo že danes, kje je njihovo pravo mesto; večji in boljši del slovenske mladine stoji že danes v eni in isti slovenski fronti; ostalim prej ali slej ne bo moglo ostati drugega kot da slede.

Akcija za razširitev bolnice v Ljubljani

sklicuje za nedeljo 7. junija ob 9. uri dopoldne
na Glavnem trgu v Kranju
javen ljudski shod

Kmetje, delavci, meščani!

Pridite na shod, kjer boste slišali odkrito besedo o razmerah v osrednjem slovenskem zdravstvenem zavodu in kako naj zastavimo delo, da dobimo Slovenci novo vsem zdravstvenim zahtevam odgovarjajočo bolnico.

Le v skupnem delu moremo pričakovati uspehov.

Kaj prinaša slovenskemu kmetu gibanje Gospodarske Sloge?

Osamosvojitve slovenskega kmeta. — Kmet naj odloča o svoji organizaciji. — Skupen boj delavca in kmeta. — Ne „breguš“ — napredka hoče slovenski kmet.

Naloge slovenske Sloge.

Vse, kar smo prej navedli mora upoštevati slovenska Sloga. Če hoče postati »Sloga« res splošna slovenska kmečka organizacija, mora pritegniti kmete iz vseh taborov. Prvi pogoj zato je **popolna notranja demokracija**. Kakor hrvatska, se mora tudi slovenska »Sloga« držati v prvi vrsti načela: **Slovenski kmetje morajo sami voditi Slogo**. Potom zaupnikov, ki jih morajo izvoliti kmetje sami in ki smejo biti samo pošteni slovenski kmetje, naj ustvari svobodno, toda zato tem trdnjše vez med tisoči in tisoči slovenskih vasi. Organizirati mora vso slovensko gmajno. Svojim nasprotnikom ne sme dati možnosti, da bi ji upravičeno očitali, da je samo prikrita politična organizacija gotove politične skupine. V slovenskem kmetu ne sme vzbuditi niti sumnje, da bi lahko postala nova firma za igračkkanje z njegovimi koristmi. Demokracija je v slovenski Slogi bolj potrebna kot v hrvaški. Hrvaško Slogo so ustanovili in vodijo ljudje, ki so bili na čelu boja že desetletja in v težavnejših časih. Pri nas vse šele stoprav vznika, zato rabi temveč solca in svobode. V solčni svetlobi bo slovenski kmet sam videl, kaj je gnilega, in to odvrge.

Slovenskega kmeta bo najbolj prepričalo delo Sloge za njegove koristi: če se bo borila odločno in vztrajno za vse zahteve slovenskega kmeta, za zvišanje cen njegovim proizvodom (v kolikor so padec povzročili verižniki in drugi posredovalci med kmetom in kupcem t. j. delavcem, malim uradnikom in obrtnikom), za pomoč lačnim okrajem, proti mitnini in drugim podobnim srednjeveškim stiskam slovenskega kmeta; za zvišanje mezd poljskim delavcem, za bolniško in nezgodno zavarovanje od strani države; za progresivno obdavčitev itd.

Vsi vemo, kako velike so razlike med tem, kar slovenski kmet vsako leto daje in med tem, koliko dobi nazaj. Odpadlo bi lahko vsako »beračenje« ob priliki poplav, suše itd. in mnogo javnih del bi lahko imeli, če bi vse tiste vsote ostale doma, slovenskemu kmetu in delavcu na korist. Tudi to bomo dosegli, če bomo enotni in složni. Samo tako bo »Sloga« zrasla preko današnjih sprtih organizacij, katere še ločijo slovenskega kmeta, v trdno in mogočno slovensko kmečko skupnost. Postati mora središče boja slovenskega kmeta po samopomoči. Dosedanje združeno prizadevanje ni bilo ravno zato koristno in ni pripeljalo kmeta nikamor, ker je bilo omejeno na majhno število zadrugarjev in ni upoštevalo interesov slovenske skupnosti. — Vse to bo

tudi najtrdnjši temelj za ustvaritev politične skupnosti slovenskega kmeta.

Zveza delavca in kmeta.

Velik del slovenskega naroda tvorijo delavci in obrtniki. Ti niso samo slovenskemu kmetu politični zavezniki v današnjem položaju, temveč tudi glavni odjemalci njegovih plodov. Videli smo že skupnost interesov slovenskega kmeta, delavca in malega človeka sploh. Zato se slovenski kmet v svojem gibanju ne sme dati zavesti tako, da bi krenil proti skupnim interesom slovenskega delovnega ljudstva. Svoj boj mora voditi skupno z delavcem in obrtnikom in malim človekom sploh, proti tistim drugim, ki so v sredi med njimi in ki uživajo sadove njihovega znoja.

Še na nekaj naj opozorimo. Naloga Sloge ni, da bi vlekla kmeta nazaj v srednjeveško zaostalost. Kmet ima pravico in zato tudi mora biti deležen vseh dobrin kulture in današnje civilizacije. Zato naprej, ne nazaj! Platnene domače »breguš« in zaostalo gospodarjenje bi kmeta samo še bolj izključilo od deleža na danes obstoječih dobrinah, plodov njegovega in delavčevega znanja. Taka gospodarska »osamosvojitve« bi samo potrdila današnje stanje. Kmet bi dal s takim ravnanjem prav onim »drugim«, ki so ga nasilno od vsega tega izključili: Tako prizadevanje bi pripeljalo do enakega poloma, kot ga je doživel Gandi v Indiji. Mnogo je danes delavstva brezposelnega, ki bi lahko ob strojih ustvarilo vse, kar kmet potrebuje za svoje vsakdanje življenje in še mnogo več. Zato morajo tudi delavci delati, če nečemo konca današnje civilizacije in vrnitve v srednji vek. Kmet pa mora imeti možnost — ker ima pravico —, nabaviti si vse to. Naloga Sloge je, da ga vodi združenega v boj za take življenjske prilike, ki mu bodo to omogočile. V prvi vrsti ga mora voditi v boj zoper prevelike razlike med cenami kmetijskih in tovarniških proizvodov. Ta boj bo imel največ uspeha, če ga bosta vodila kmet in delavec skupno. Takrat bo šel tudi na račun tistega »drugega«.

Slovenska »Sloga« mora v dosegu svojih ciljev delati sporazumno z delavskimi in obrtniškimi gospodarskimi in sindikalnimi organizacijami. Drugačnega sodelovanja na gospodarskem polju med slovenskim delovnim ljudstvom danes ni mogoče uspešno voditi. Tako sodelovanje bo imelo poleg neposrednih gospodarskih koristi še splošno narodni pomen za Slovence. »Sloga« je prva možnost, da bo tudi najbolj od slovenskega središča oddaljen haloški viničar, belokranjski kmet ali pa prekmurski se-

zonski delavec spoznal neposredno gospodarsko korist navezanosti na slovensko skupnost. Zvezati mora tisoče in tisoče slovenskih vasi z delavskimi kolonijami in obrtniškimi delavnicami. Da bo postala slovenska Sloga tudi močna hrbtenica slovenskega naroda v njegovem težkem boju za obstoj in enakopravnost, pa moramo pomagati vsi, ki smo slovenske krvi in ki hočemo boljše bodočnost vsemu slovenskemu narodu. G—b—

Zakaj še odklanjamo vladni načrt o minimalnih mezdah

V prejšnji številki smo izpregovorili o tem, kako si vlada predstavlja minimalno mezdo. Obljubili smo, da bomo spregovorili še o drugem, kar določa načrt uredbe.

Načrt uredbe predpisuje še naslednje: Vsa podjetja, ki zaposlujejo vsaj 10 delavcev (med katere šteje načrt tudi vajence), morajo z delavci skleniti kolektivne pogodbe v roku treh mesecev od dne, ko bo stopila uredba v veljavo. Kolektivne pogodbe za posamezna podjetja pa ne bi smele več sklepati delavske strokovne organizacije, temveč obratni zaupniki. Obratni zaupniki pa pri najboljši volji ne morejo toliko doseči kolikor svobodne strokovne organizacije. Obratni zaupniki so od podjetnika neposredno odvisni delavci. Pred podjetnikovo samovoljnostjo so slabo zavarovani.

Delavske zbornice so to določbo odklonile. Za delavstvo je popolnoma nesprejemljiva. V nasprotju je z obrtnim zakonom. Ta izrecno nalaga svobodnim strokovnim organizacijam, da sklepajo kolektivne pogodbe. Če bi strokovne organizacije ne imele pravice, sklepati kolektivne pogodbe, bi izgubile one svoj pomen, delavstvo pa svojo moč.

Če se delavci in podjetniki ne morejo sporazumeti, pride po načrtu do posredovalnega postopanja. Posredujejo naj posebni odbori pri okrajnih glavarstvih, banovini in ministrstvu. Načrt uredbe pa prepoveduje, da bi delavci stopili v stavko, dokler posredovalno postopanje ni končano. Podjetje, ki ustavi delo, se kaznuje z denarno kaznijo 10.000 Din. Vsak stavkujoči delavec z globo 100 do 500 Din. Če bi torej TPD ustavila delo, bi plačala največ 10.000 Din globe, trboveljski rudarji pa 2.500.000 Din. Delavska zbornica zato zavrača te določbe načrta. Predlaga, naj se razlikuje med opravičenimi in neopravičenimi stavkami. Tako n. pr. predlaga Delavska zbornica, naj stoji v uredbi: Ustavitev dela pred in med posredovalnim postopanjem **smatrajo oblasti za neopravičeno**. Delavska zbornica nadalje predlaga, naj se kaznujejo samo oni

delavci, ki ščuvajo delavstvo na neopravičeno stavko. Toda tudi to stališče Delavske zbornice je premalo jasno in odločno. Kajti vsako stavko je mogoče proglasiti za neopravičeno! Ali ni to stališče Delavske zbornice v vprašanju vlanega načrta v nasprotju s stališčem, katero so Delavske zbornice zavzele na svojem letošnjem januarskem kongresu? Takrat so Delavske zbornice zahtevale, da se v zakoni pravica delavstva do stavke.

Za primer, da posredovalno postopanje ne privede do sporazuma, odloča po načrtu posebno razsodišče na banovini — arbitražni (razsodiščni) odbor. Arbitražno postopanje je **obvezno** za vsa državna, banovinska in občinska podjetja. Obvezno je tudi za vsa podjetja, ki delajo v javnem interesu: prometna in rudarska podjetja, plinarne elektrarne, vodovodi, peki, mesarji, mlinarji ter higijenske in zdravstvene ustanove. Arbitražni odbor je sestavljen iz enega uradnika banske uprave, treh zastopnikov podjetnikov in treh zastopnikov delavcev, ki jih izbere ban z liste, katero naj bi mu predložila Delavska zbornica. —

Delavstvo take uredbe o minimalnih mezdah ne more sprejeti! V zadnjem članku smo pokazali, kakšne pomanjkljivosti ima načrt glede minimalne mezde same. Danes smo pa pokazali, da načrt dejanski odpravlja svobodo strokovne organizacije in da odvzema delavstvu pravico do stavke. S tem izbije delavstvu edino močno orožje v boju za izboljšanje življenja. Načrt uredbe ne daje delavstvu enakovrednega sredstva v boju proti podjetniku. **Zato delavstvo ta načrt odklanja**. Delavstvo vidi edino jamstvo za uspešen boj samo v svobodnih strokovnih organizacijah. Delavstvo zaupa samo vanjo. Delavstvo bo sprejelo le tako uredbo o minimalnih mezdah, ki bo njegov položaj krepila.

Poljedelstvo v naši državi. Obdelane zemeljske površine je bilo leta 1933. 14 milijonov hektarjev napram 10.5 milijonov obdelanih v letu 1920. Tudi proizvodnja poljedelskih proizvodov se je povečala. Vkljub večji obdelanosti zemlje in boljši proizvodnji se je povprečni dohodek enega državljana zmanjšal za polovico. Povprečni dohodek enega državljana je znašal leta 1925. 5032 Din, leta 1933. pa 2093 Din.

Pismenost v Jugoslaviji. V kraljevini Jugoslaviji, ki ima po ljudskem štetju iz l. 1932. 14.296.000 prebivalcev, je 5.418.000 ljudi nepismenih.

Umrljivost v Jugoslaviji. Letno umre v Jugoslaviji 250.000 oseb, od teh 63.000 otrok pred prvim letom starosti.

Prebivalstvo v Jugoslaviji naraste letno za 200.000, v dobi petih let torej za 1 milijon.

Umorov, ubojev in samomorov je v Jugoslaviji dnevno 19, na leto 7000.

Ker ni imela kruha

za svoje tri majhne otroke je kmetica Radojka Jeremiš iz vasi Begejski Sveti Jurij v bližini Petrovgrada izpila raztopino kamene sode in se zastrupila.

Naša mladina za mir

V kratkem razdobju se je po predavanju docenta dr. Tomšiča, o katerem smo poročali v zadnji številki, vršila 27. maja na ljubljanski univerzi druga prireditelj, na kateri so se slovenski študenti znova izjavili za mir. To pot so slovenske visokošolke priredile predavanje g. Frankovića, akademika iz Zagreba in zastopnika Združenja studentov pacifistov na zagrebški univerzi o mirovni mladinski konferenci, ki se je vršila spomladi v Briselu. Predavanja so se udeležili akademiki z vseh fakultet ljubljanske univerze, ki so z veseljem pozdravili v svoji sredi svojega docenta dr. Tomšiča.

G. Franković je v svojem predavanju opisal potek konference v Briselu. Tega so se udeležili zastopniki mladine vsega sveta, tudi iz Italije in Nemčije ter celo iz daljne Kitajske. Na konferenci je sodelovalo po svojih odposlancih več kot 300 organizacij, med njimi 45 katoliških in drugih verskih društev iz raznih držav. Iz Jugoslavije je bila zastopana akademska mladina iz Zagreba in Beograda. Predavatelj je seznanil ljubljanske studente s sklepi konference. Nato je konferenca zavzela svoje stališče do vseh vprašanj, ki se pojavljajo ob prizadevanju za ohranitev miru: gospodarske sankcije se morajo izvajati v celoti zlasti glede materijala, ki je potreben v vojni; izvajanja sankcij se ne sme prepustiti posameznim vladam, temveč ga morajo nadzirati posamezni narodi sami; istočasno s sankcijami proti napadalcem se morajo vzeti v obrambo in varstvo napadeni narodi ter se jim mora nuditi gospodarska pomoč.

Drugi del konference je bil posvečen pripravi za svetovni kongres mladine vsega sveta, ki se bo vršil letos ob koncu avgusta in v začetku septembra v Ženevi. Naloga mladine Jugoslavi-

Srečko Kosovel

(1904—1926)

Deset let je od tega, kar je umrl mlad slovenski pesnik, star 22 let. Življenje polno trpljenja in bede ga je strlo mladega, kakor je strlo že tisoče slovenskih fantov in deklet. Tam, kjer je premalo kruha, je preveč jetike. V večini slovenskih domov je grenak spomin na sina ali hčer v zgodnjem grobu. Mesto življenja — smrt; mesto rasti — hiranje. Taka je pač bridkost slovenske mladine, mladine, ki je vedno prva krvavela v strelskih jarkih vseh front za tuje koristi in ki je tako nejasno njeno življenje.

Kje drugje v svetu, kjer si ljudstvo samo kuje usodo, se rode veliki ljudje, ki žrtvujejo domu in narodu sile. Pri nas je vse preveč lakote in trpljenja, vse preveč še žge valpitski bič in vse preživa je beda, ki je ljudstvo ni krivo, a vendarle morajo mladi in mladenke, ki bi lahko peli silno svobodno pesem dela in kruha, legati prerano v grob. In pri nas se mora nadarjen študent in pesnik boriti za golo življenje in prečesto omahne na začetku poti, ko uničen in izčrpan rezko prekolne razmere, potem pa zagrenelo izdihne, da še ni dočakal novega življenja, ki mora priti.

Ta vera v novo življenje je pri Kosovelu bila živa, kakor pri vsej tedanji mladini. Nič manj živa ni danes, ko vstaja nova vojska Gubčeva s silno pesmijo kos in krampov.

»Kakor maščevalec temnih glasov
raslo je, vstajalo je iz globin,
kakor zvonjenje nevidnih zvonov
klicalo me je iz kraških dolin.
Šel sem: med množico sem se potopil,
med te ljudi, dokler nisem stopil
v tiho svetišče njih spoznanj.« itd.

je je, da se tega kongresa udeleži. Vsa mladinska društva se danes zavedajo, da je mladina prva in največja žrtev vojne. Hrvatski in srbski študenti so že začeli z gibanjem za mir in njihovi zastopniki so bili tudi na briselski konferenci. Predavatelj je poudaril potrebo, da se mirovnemu gibanju pridruži tudi slovenska mladina.

V razgovoru so navzoči akademiki pokazali svoje polno razumevanje za mirovno gibanje, ki mora zajeti vso slovensko mladino in ves slovenski narod. Takoj se je izvolil odbor, sestavljen iz zastopnikov vseh skupin na ljub-

ljanski univerzi, ki bo imel nalogo zbrati slovenske studente za boj za mir in poleg tega raztegniti mirovno gibanje na vse slovensko mladino. Še pred mirovnim kongresom v Ženevi se mora vršiti kongres slovenske mladine, ki bo izvolila svoje zastopstvo za kongres v Ženevi. Prav spricho posebnega položaja slovenskega naroda je potrebno, da nastopi na ženevskem kongresu poleg hrvatskega in srbskega mladinskega odposlanstva samostojno odposlanstvo slovenske mladine. Nihče drug ne bo mogel mladini drugih narodov povedati tako naše stališče kakor mi sami.

Naš oder

Hlapec Jernej in njegova pravica.

Izmed Cankarjevih povesti je brez dvoma najmočnejša njegov pretresljivi „Hlapec Jernej“. Prevoden je tudi v mnoge tuje jezike. Ker je ta povest prirejena tudi za oder, jo našim odrom posebno toplo priporočamo.

Šestdeset let je delal hlapec Jernej pri starem Sitarju, postavil mu dom, veliko kmetijo, mu z žuljavimi rokami ustvaril bogastvo. Ko pa stari Sitar umre, odpove mladi gospodar Jerneju. Hlapec Jernej tega ne more razumeti. Saj je on delal vsa ta leta, on se je mučil, z njegovega čela je padal pot na zemljo. In hlapec Jernej nastopi križev pot — po svetu gre iskat pravice. Išče jo pri županu, na sodišču, pri cesarju na Dunaju in končno pri župniku, toda vsi mu govore naj se uda, mnogi ga niti ne razumejo in se mu smejejo. Edino razočarani študent na cesti in potepuh v ječi ga razumeta in mu želita dobro. Hlapec Jernej se vrne razočaran s spoznanjem, da je pravica na strani onih, ki imajo, in ne na strani onih, ki delajo. Zato gre in si sam poišče pravico: Sitarju zažge domačijo.

Dve prireditvi za oder imamo. M. Skrbinšek jo je obdelal preprosto in natančno sledil zunanjemu dogajanju. Zato je nevarnost, da gledalci smatrajo Jerneja za navadno osebo iz življenja, ki se peha za svojo osebno pravico. Za pravilno razumevanje bi bil zaradi tega na mestu krajši govor o tem Cankarjevem delu.

Ferdo Delak je svojo dramatičnijo izdelal drugače. Izhajal je iz misli, da je hlapec Jernej predstavnik tisočev in tisočev slovenskih Jernejev, ki delajo in plod njihovega dela gre v dobro drugim. Skrčil je dogajanje na najvažnejše postaje Jernejeve poti. Župana, sodnika, župnika igra kot predstavnik oblasti en igralec, njemu nasproti pa stoji hlapec Jernej in govorski zbor. Ta govorski zbor predstavlja hlapce Jerneje, bajtarje, delavce, ki iščejo svojo pravico.

3 Prežihov Voranc

Jirs in Bavh

(Ponatis po neodvisni slovenski reviji „Sodobnost“).

Med oranjem sta vola pri nas zmeraj shujšala, toda topot smo jim krmili samo seno in jim polagali mnogo lizanja, da sta bila vsak dan napihnjena kakor bobna. Zadnja dva dneva pa jima je oče posvetil vso skrb. Jedla sta skoraj samo lizanje, kuhan oves, krompir, kvas, sol. Meni se je to vse skupaj zdelo zlo zagonetno in zastonj sem skušal prodreti do ozadja te nenadne spremembe.

Oče je trdil, da morata dobiti tečno hrano, ker bi drugače medpotoma vse izsrala in tako preveč izgubila na teži. Počasi pa se mi je začelo svitati in kmalu sem pogruntal, kakšen namen ima. Kmetje, posebno pa barantavci, nabijajo sejmsko živino z raznimi tečnimi krmili, da pri tem na teži pridelayo. Ker sem imel pomisleke, me je oče učil:

„To ni greh! Medpotoma se živina izhodi in utruji, posebno če trde ceste ni navajena kakor naša. Vsi mešetarji in prodajavci tako delajo. In potem — bog ve kako dolgo ostane živina brez krme, posebno če daleč potuje.“

Na predvečer je priklal od župana:

„Že zopet so zvišali takse na živinske potne liste! Prekleta gospoda...“

Jaz pa sem moral na predvečer sejma opraviti še neko skrivno dolžnost. V mraku sem se tiho splazil v hlev, da vzamem od volov slovo, sam, brez vsake priče. Čimbolj se je sejm bližal, tembolj me je skelela vsaka krivica, kar tro sem kdaj poprej volom prizadel. Kajti zlo zgodaj sem se naučil pretepati živino in kadar me je jezilo, sem se pri vsakem najmanjšem povodu znašal nad njo. Prevzela me je neka neutешljiva miloba, napolnjena s kesom, in dolgo sem se jima privijal k natrpanima vampoma, se jima ovijal okrog mogočnih vratov, ju poljubljaj na oči in na slinasta gobca.

„Odpusti mi Jirs, odpusti mi Bavh...“

In vola sta menda razumela moj srčni izbruh. Puhala sta vame s toplo sapo, lizala me z raskavima jezikoma po rokah, po obrazu in pomirjajoče sopihala.

„Pri novem gospodarju bosta jedla samo deteljo,“ sem jim prigovarjal.

Volta sta zadovoljno hrpala.

„Ne bo vama hudo...“

Drugo jutro je oče vola že napajal, ko sem jaz šele vstal. Bila sta tako sita, da je mati zatarnala:

„Ali jima ne bo hudo?“

„Preden prideta na trg, se bosta že zravnala.“

Do trga je bilo dobre tri ure, zato smo se zelo zgodaj odpravili na pot. Na vzhodu je že svital sončni prihod, ali zarja se je dotikala šele najvišjih vrhov Karavank. Doline so bile polne težke megle; iz tega meglenega morja so kipela zaspna slemena hribovja. Vse to je pomenilo zopet lep dan.

Oče je vzel čedro, jaz pa lepo obrobjen, izrezljan prizemnikovec, ki sem ga bil nalašč za sejm

pripravil. Ko sem prišel v hlev, je bilo vse pokonci; živina je slutila, da se bo nekaj posebnega zgodilo. Ko so zarožljale volovske otveze, se je nemir še povečal. Volta sta z očmi še enkrat obsegla ves temnačni hlev, na drugem koncu hleva je zamukala stara Bavka z otožnim glasom. Ona je rodila Jirsa, toda že davno se nista več poznala kot mati in sin; zdaj pa je zaslutila rēsnico. Jirs ji je takoj odgovoril z zategnjenim vekom, nakar je ves hlev zatrobil otožno poslovilnico.

Družina se je zbrala na dvorišču, da se poslovijo od volov. Razkoračena sta hlastno mršila nozdrvi in vohala v daljavo, kakor bi slutila tuji zrak. Mati je z žegnano vodo prosila za srečo in blagoslov.

„Siromaka. Toliko časa sta nam pridelovala kruh, zdaj pa gresta...“

„Mogoče jih pa nihče ne bo hotel kupiti!“ jo je tešil moj osemletni brat.

„Za koliko si rekla?“ je vprašal oče.

Po pisani zemlji

Nova raziskavanja o solncu

Dne 19. junija t. l. bo popolni solnčni mrk. Posebno dobro ga bodo opazovali v Sovjetski Rusiji. Predeli, v katerih bo solnčni mrk viden, obsegajo razdaljo 7200 km, skoraj vso Sovjetsko unijo od Tupapsa na Kavkazu do Japonskega morja. Znanstveniki Sovjetske Rusije se pripravljajo že od leta 1934. na znanstveno raziskovanje tega solnčnega mrka. V optičnih delavnicah izdelujejo mnogo zamotanih priprav za opazovanje mrka. Znanstvene organizacije

Rusije bodo poslale 16 posebnih odprav v predele, kjer se bo videl solnčni mrk. Poleg teh bo prišlo v Rusijo tudi mnogo inozemskih odprav; med njim so najvažnejše one iz Anglije, Amerike, Francije, Čehoslovaške in Italije. Nekatere teh odprav so že dospele v Rusijo. Ruske in inozemske ekspedicije bodo sodelovale. Kraj, kjer bo solnčni mrk najdalje trajal, leži pri Krasnojarskem v Sibiriji.

Neverjetni slučaji

Koliko nesreč se zgodi vsako leto in kako čudnih!

Sreča v nesreči ruskega skakalca s padobranom.

Ruski skakalec je skočil iz zrakoplova. Padobran se je zadel ob krilo zrakoplova in se raztrgal. Padal je kakor kamen. Naenkrat je zagledal tik pod seboj drugega skakalca, ki se je mirno spuščal z odprtim padobranom. Ko je padal mimo njega se ga je oprijel. Oba sta se spuščala, a padobran ni zadostoval za toliko teže. Drugi skakalec je imel pri sebi rezervni padobran. Posrečilo se jima je odpreti ga, čeprav šele v višini 180 metrov. Srečno sta pristala.

Nesreča je zasledovala

kmeta Brauna iz Georgije. Na nji vi ga je pičila čebela. Tekel je domov, da si namaže vpik z amonijakom, pa ga je med potjo pičil gad. Odšel je v mesto k zdravniku. Medpotoma se je vrgel nanj stekel pes in ga uklal. To je imel zdravnik posla!

Ameriškega črnca

je ranila žena z nožem. V rešilni voz, ki ga je peljal v bolnico, se je med potjo zaletel tovorni avtomobil. Na mesto nesreče je privozil drug rešilni voz, ki pa se je med potjo vžgal. S tretjim rešilnim vozom je črnc s srečno pri-

spel v bolnico. Kmalu je ozdravel. V trenutku, ko se je vračal iz bolnice je prišel pod avtomobil, ki ga je razmesaril.

Mučeniki znanosti.

Zdravniki so često žrtve nesreč. Zdravnica Ana Pabst iz Vašingtona, je v svojem laboratoriju vbrizgala injekcijo meningitisa (vnetje možganske mreže) v pozikusnega morskoga prešička. Žival pa je ob piku odskočila in igla z injekcijo se je zadržala v oko zdravnice, ki je v osmih dneh umrla za meningitisom.

Na Finskem bi službujoči kirurg moral operirati otroka, ki je požrl kos nohta. V trenutku, ko se je zdravnik sklonil nad otroka, je ta zakašljaj in izpljunil noht. Noht se je zadržal v zdravnikovo oko in oko je izteklo.

Letalstvo v službi zdravilstva

V zadnjih letih se je v mnogih državah letalstvo postavilo v službo medicini in v mnogih samotnih in oddaljenih krajih je bila zdravniška pomoč mogoča edino s pomočjo letala. Zdravnik iz oddaljenega mesta je prišel v nepristopen kraj z letalom, po-

sebno pozimi, ko so bili veliki zameti. Mnogim težko bolnim je bilo tako rešeno življenje, mnogim ženam olajšan porod.

Sovjetska vlada je modernizirala letalsko zdravniško službo na širši osnovi in sedaj obiskujejo zdravniki, babice in bolničarke posebne tečaje, na katerih se uče voditi letala, vadijo se pa tudi v spuščanju s padali. Neki zdravnik v Sibiriji je pred kratkim obiskal bolnika v oddaljenem naselju. Ker se letalo ni moglo spustiti blizu vasi na tla, je skočil zdravnik s padalom iz aeroplana, pilot pa je poiskal primerno mesto za pristanek. Pozneje je zdravnik našel letalo in se z njim vrnil.

V Moskvi in Leningradu imajo sedaj že takozvana bolniška letala, ki so opremljena z vsemi potrebnimi zdravili in z instrumenti za operacije. Ta letala so ob vsakem času pripravljena, da odlete na pomoč bolnikom. To so prave potujoče zdravniške ordinacije in lekarne obenem.

Mlekarji s prilepljenimi bradami

V Lodzu na Poljskem so odkrili zanimivo goljufijo. Neki stražnik, ki je stal pri mitnici je opazil na nekem vozu mlekarja, ki je kihnil in mu je pri tem odpadla brada. Preiskava je dognala, da je neki bogat posestnik iz okolice Lodza najel same 13—14 letne dečke za mlekarje. Ker pa je otrokom do 14. leta tako delo prepovedano, jih je našemil z umetnimi bradami. Tako je delal mesece in mesece, sedaj pa jo je izkupil.

„Mučenik kajenja v Evropi“

Prvi človek, ki se je upal v Evropi kaditi, je bil Španec Rodrigo de Herez. Pred kratkim so mu Španci postavili nagrobni spomenik z napisom: „Mučenik kajenja v Evropi, Rodrigo de Herez“.

Tobak je bil v Evropi do odkritja Amerike (1493. leta) neznan. Herez je bil leta 1526. v Ameriki in od tam je prinesel vrečo

najfinejšega tobaka. Kadil je pred drugimi in jih tako navadil na kajenje. Nekega dne pa so prišli biriči španske inkvizicije v Herezovo hišo in ga zaprli. Izvedel je, da ga je njegova žena ovadila. Sveta inkvizicija ga je proglasila za čarovnika in ga obsodila na dosmrtno ječo. Deset let pozneje so ga pa izpustili, ker se je v tem času tobak že razširil po vsej Evropi.

150 letnica zobne krtačke

Zobna krtačka ni tako star izum. Sedaj proslavljajo v Angliji 150 letnico njenega postanka. Prva trdka na svetu, ki je izdelovala in prodajala zobne krtačke, je bila trdka B. Eddis v Londonu. V začetku so ljudje nezaupno gledali zobne krtačke in so jih imenovali „otroške igračke“. Po dolgih prizadevanjih in z veliko reklamo je trdka Eddis le zmaga. Zobna krtačka je našla pot med Angleže in je pozneje osvojila ves svet.

Finančnik in listnica

Slavni angleški finančnik Rickett¹ je hotel dvigniti denar v neki banki. Ni pa imel pri sebi svoje legitimacije in uradnik mu ni hotel izplačati čeka. Rickett se je razjezil, naštel uradniku vse svoje naslove, toda uradnik se ni dal omehčati.

Tedaj je Rickett izbruhnil:

Vi, ki zahtevate legitimacije od drugih, ali imate vi svojo?

Uradnik se nasmehne in seže v notranji žep telovnika. Prebledi in zajohlja: Ukradli so mi ... ukradli so mi listnico!

Evo je, pravi Rickett, jaz sem jo vzel.

Gospod, vzklikne uradnik, izplačal vam bom ček: vi ste brez dvoma gospod Rickett.

Zvečer pove uradnik dogodivščino šefu:

Ta se namrdne: Ni bilo prav, da ste mu izplačali ček: Gotovo ni bil Rickett, ker ta bi ne vrnil listnice.

¹ Rickett je oni finančnik, ki je kupil abesinske petrolejske vreče za Anglijo.

„Izpod tri jih ne daj!“

„Cenil jih bom pa tri in pol!“

Družina je gledala za nami, ko smo se vzpenjali v hrib za hišo. Ko smo bili na vrhu, je mati zavpila:

„Izpod tri jih ne daj. Potem bomo rajši Bavho prodali.“

Preko hriba je skozi gozdove in mimo brežnatih kmetij vodila bližnjica do glavne ceste. Okrog nas se je budilo zgodnje vigradno jutro. Oglašale so se prve ptice, mokrotno frfotanje je huškalo skozi vejevje, nekje v globokem lesu je celo zaskovikala sova. Čez pot sklonjeno vejevje se je šibilo pod zmrzlo slano, pod katero so se skrivali prvi poganjki prebujajoče se narave. Čim nižje proti dolini sva prihajala, tem bolj se je narava prebujala. Od vej je kapala rosa, ruša je zelenela, na obronkih so se odpirale vigradne rože. Sončni žarki so preganjali sivo meglo, ki se je umikala v nižino.

Medpotoma si je oče utrgal šop cvetočega vresja in ga zataknil za klobuk. V samotni je še enkrat od

začetka do kraja predelal ves načrt kupčije.

Meni je samotna pot minila v pričakovanju sejmskih odpuškov. Udajal sem se prijetni zavesti, da bom dobil iz izkupička novo obleko. Pri tem sem pozabil paziti na vola, toda to je bilo tudi odveč, kajti šla sta sama, kakor da bi že od prej poznala pot.

Ko sva prišla na veliko cesto, sva kmalu došla prve sejmarje. Eden prvih je bil kmet Galuf iz naše fare, ki je tiral na sejm par starih, razbasanih volov. Pri sebi je imel deklico, ki je bila v šoli dve leti pred menoj.

Oče je ogledoval Galufove, Galuf pa naše vole.

„Ali jih boš tudi postavil?“

„Tudi, zame sta že pretežka.“

„Lepo si jih zrahljal.“

„Tvoja sta težja od mojih.“

Tudi drugi sejmarji so z dopadljivostjo opazovali naš par, da je meni kar mast rastla in sem se proti sošolki pohvalil:

„Naša sta lepša od vaših!“

„Naša sta pa večja!“

Kmalu smo došli še drugo gručo kmetov, ki so ali gonili ali pa šli samoroč. Med njimi sem poznal Zadiha, kateremu so pravili kravji mešetar. Vsi sejmarji so imeli za klobuki zataknjene šopke, Galuf je imel snežnice, neki drugi kmet je imel teloh, moj oče je imel vresje, neki drugi in pa Zadih sta imela navadne smrekove vršiče. Tako se je že po tem poznalo, iz kakega kraja je sejmar, ali iz doline ali iz planin ali iz rode ali iz sladke zemlje. Pozneje sem na sejmu videl sejmarje iz toplejših krajev, iz Štajerskega, ki so nosili za klobuki breskvino cvetje, mačkovino, črešnjev cvet.

Po veliki cesti je šlo dalje med neprestanim ugibanjem o cenah, o sejmu, o setvi. Oče je neprestano tlačil tobak v svojo čedro. Glavno besedo pa je imel Zadih.

„Koliko imata tvoja?“ je izpraševal očeta.

„Jih nisem še tehtal.“

„Mnogo čez deset nimata.“

„Imela bosta blizu enajst,“ mu je nekdo ugovarjal.

Oče je grdo gledal in molčal.

„Koliko jih boš pa cenil?“ je Zadih silil dalje.

„Ne vem še, ker ne poznam cen,“ je lagal oče.

„Če dobiš dve in pol, si lahko vse prste obližeš.“

Galuf mu je ugovarjal:

„Če pride Nemeč, bodo šli kot strd.“

„Toda Nemeč ne bo! Kaj mi boste pravili. Na vsakem sejmu sem in vem, kak položaj je. Na Nemškem je lani bila suša in Nemeč ima sam preveč živine. Lah je mejo zaprl. Juda ni in brez teh je najboljši sejm zanič. Povrh pa Štajerc pridrega in kjer je Štajerc, tam je živina po ceni. Danes osem dni je Štajerc prignal cele črede v Traberke.“

„To so mešetarski marnji,“ je odbijal Galuf.

Oče je srepro vlekkel čredo in videl sem, da Zadihove besede neprijetno vplivajo nanj. Meni se je ob tem srce krčilo in že sem videl, da se mi moje nade o novi obleki in odpuških potapljujejo v brezno grdega, nepoznanega sveta.

Zadih je kmalu odrvel dalje.

S kom in kako se sklepajo pogodbe za velika javna dela

Vsi, ki se zanimajo za javne stvari v Jugoslaviji, se še spominjajo velike debate o predlanskem proračunu o gradbi javnih del pri nas, posebej novih železnic. Bivši minister za železnice Andra Stanić je v parlamentu javno napadel tedanjega železniškega ministra Lazarja Radivojevića in ga dolžil, da je država oškodovana na podlagi pogodb, ki so bile sklenjene s tujimi podjetniki za zgradbo novih železniških prog. Stanić je cenil, da je država oškodovana za 829 milijonov dinarjev. Trdil je v svojem tedanjem govoru, da je »država oškodovana, da je ustava prekršena, da so bili zakoni prekršeni, da podjetja niso računala dela v tujih valutah, kakor je bilo dogovorjeno, ampak so si pustila kreditirati od naše države (kar tudi ni bilo dogovorjeno!) v dinarjih, preračunano v tuje valute, po zakonu o stabilizaciji, tako da je bil vračunan tudi že prim itd.« Pozneje je bila sestavljena komisija, ki je stvar preiskovala, vendar rezultat teh pregledov ni bil nikdar objavljen. Še pozneje pa so bile od strani naše države odpovedane nekatere pogodbe. Končno je prišla zadeva pred sodišče in sedaj vodi belgrajsko sodišče preiskavo o vseh teh aferah. Šele sedaj so prišle na dan stvari, o katerih preje ni bilo govora.

Tako je poročala belgrajska »Politika« dne 30. aprila in 1. maja zelo podrobno o aferah z gradbo železnic. Država je sklenila pogodbo z neko družbo z imenom »Orient-konstrukt«, ki je imela svoj sedež v ameriški državi Delavari. Ta družba je bila ustanovljena posebej za Jugoslavijo z delniško glavnico, baje dva milijona dolarjev. Po zakonih v Delavari ni potrebno vplačati celotnega delniškega kapitala, temveč le 1000 dolarjev, da lahko družba deluje. Ni bilo mogoče ugotoviti, ali je bilo vplačanih vsaj teh tisoč dolarjev. Zastopnika te res odlične družbe, z imeni Reich in Tabeau, sta podpisala — menda še prej, kakor je bila družba ustanovljena v Ameriki — pogodbo z našo državo za javna dela v višini 500 milijonov dinarjev. Za celo vsoto pa jim je baje država izstavila menice po dvajset milijonov dinarjev, ki bodo izplačljive v gotovem roku.

Te menice so pričele krožiti po evropskih borzah in sicer so se prodajale po tri milijone dinar-

jev (20 milijonov nominalne vrednosti!). Večino teh menic je kupila švicarska tvrdka Losinger. Vsa stvar je prišla slučajno na dan, ker sta imela Reich in njegov kompanjon tudi druge dolgove, ter so jih upniki tožili za te dolgove. Bila sta tudi aretirana, vendar sta pričela pogajanja v imenu Orientkonstrukta z Losingerjem in ministrstvom prometa, da prevzame pogodbo Losinger, ker je bil itak v posesti večine menic, ki jih je država podpisala. Po novi pogodbi, ki jo je država podpisala z Losingerjem, so bile vse državne menice deponirane pri dunajski Kompas banki (ki je skrahirala ob priliki afere Phönixa). Država ne bi smela skleniti nove pogodbe z Losingerjem, temveč staro pogodbo z Orient-konstruktom uničiti, ter pričeti popolnoma znova. Tako pa je bila pozneje odpovedana pogodba z Losingerjem, ki je tožil državo v Haagu, kjer je država tudi zgubila proces.

V glavnem so tri afere, ki jih preiskuje okrožno sodišče v Beogradu. Afera železniške proge Požarevac-Kučevo, afera železniške proge Peć-Priština in Bihac-Knin ter afera železniške proge Veles-Prilep. Druga skupina, ki pride tu v poštev, je skupina Edmund Boyer, narodni poslanec v Franciji, tvrdka Batignolles in domače podjetje

»Lid«. Solastniki »Lid« so neki Vrsalović, Lazar Radivojević in neki Ilija Jerbić. Ta tvrdka je hotela prevzeti zgradbo proge Peć-Priština in Bihac-Knin. Ker menda niso imeli dovolj kapitala ali pa iz kateregakoli drugega vzroka, so iskali nekoga, ki bi stvar hotel prevzeti. Poslali so nekega Francoza Duprose-a v Paris, ki mu je uspelo, da zainteresira za te gradbe g. Edmund Boyer-a narodnega poslanca, predsednika komiteja za bližnji vzhod, človeka, ki je imel ogromne zveze in je bil obenem tudi dober prijatelj Saše Staviskega. Razume se, da se je mož takoj pripeljal v Beograd, saj je bil predsednik komiteja za bližnji vzhod, ter zaključil pogodbe za gradbo železnic. Seveda je imel tiho pogodbo z »Lidom«, da takoj potem odstopi tej tvrdki pogodbo, s primerno provizijo. No, gospod Boyer je bil pameten človek, pa je za boljšo provizijo prodal svojo pogodbo z našo državo tvrdki Batignolles. In tako stopa Batignolles v našo državo. Nastal je spor med Lidom in Batignollesom, ki pa se je končal tudi s sporazumom. Saj so sporazumi pri takih velikih kupčijah vedno le boljši kakor procesi. Gospod Boyer se od tistega časa ne zanima več za Jugoslavijo. Pa kaj bi se: življenje mu lepše teče v Franciji, kjer prešteva lepe milijone, zaslužene v Jugoslaviji.

Tako »Politika«. Poleg železniških afer: našička, kovanje srebrnega denarja, afera Thurn Taxis in še druge afere.

Po slovenski zemlji

Iz žalostne Ljubljane

Rdeča hiša.

V Ljubljani je največ hiš umazano sivih, kakršno je večinoma tudi nebo nad našim mestom. Toda mi, Ljubljančani, ljubimo naspotja. Zato pravimo, da je Ljubljana bela kljub krmežljivemu nebu, umazaniam hišam in cestam, po katerih se vedno cedi blato. Le na Poljanah imamo veliko rdečo hišo.

Štajerci imajo navado, da mažejo lesena pristrešja s svežo telečjo krvjo. In potem so tako lepo temno rdeča. Toda hiša na Poljanah je svetlordeča in ne spominja na telečjo kri, kvečjemu na krvave izmečke jetičnikov.

V rdeči hiši je zastavljalnica. V pritličju, v veliki sobi je pregraja z okenci. Za okenci so vedno resni uradniki, pred okenci pa dolga vrsta čakajočih.

Vsi gledajo trdovratno v tla. Kvečjemu boš ujel plašni, neskončno žalostni pogled otroka, ki ga je poslala mati z velikim zavitkom in stoji tu vklenjen v verigo čakajočih in trepeče: Kaj, če bo uradnik opazil, da so rjuhe zakrpane in srajce že vse preprane. In ne bo hotel vzeti? Kaj potem?! Kaj bodo jedli deset dolgih dni do prvega, ko oče prinese skromni zaslužek?

Stara gospa boječe gleda okoli, potem privleče iz nedrij majhno, zametasto škatljičo. Velika, sta-

rinska zaponka je v njej. Uradnik tehta zlato in ogleduje kamne. Pravi so. In napiše nakazilo. Sto dinarjev. Čakajoči iztegujejo vratove. Sto dinarjev! Kolikšno bogastvo! Ženica oddrsa k blagajni. Roka, v kateri drži listek, ji trepeče.

Zdaj je pri okencu gospod, star, toda raven ko sveča. Mal zavitek je položil pred uradnika. Uradnik razvija. Dva poročna prstana, zlata ura. Gospod se opravičuje: „Saj ne bi prišel, nikoli še nisem bil tukaj. Toda pokojnine še nismo dobili in žena pravi, da ne gre drugače. Težko je...“ Uradnik se razumevajoče smehlja.

Mlada ženska jadikuje: „Toda prosim vas, lepo vas prosim, gospod, vzemite! Bolnega otroka imam in nimam, da bi mu kupila zdravila. Imejte srce, gospod.“

Uradnik razgrinja perilo.

Saj vendar vidite, da je že vse preprano, da niti za prah brisati ni. Kam bi prišli, če bi jemali takšne cunje.“

Čakajoči še niže sklanjajo glave in nezavedno tesneje stiskajo zavitke k sebi. Vsak trepeče ob misli: Kaj, če se bo pri meni zgodilo prav tako. Tudi moje perilo je že močno preprano.

Žena pred okencem glasno joče: „Moj otrok, moj ubogi bolni otrok...“

Tako je v zastavljalnici vsak dan. Od osmih do dvanajstih.

Če si tujec in si prišel ogledovat Ljubljano z Gradu in nebotičnika, stopi mimogrede še v rdečo hišo, v zastavljalnico, da vidiš in spoznaš Ljubljano tudi od znotraj.

In tedaj ti bo morda tudi postalo jasno, zakaj imamo v Ljubljani rdečo hišo. In zakaj je prav v rdeči hiši zastavljalnica.

Ina Slokanova.

Goričko - Lucova

Naše Goričko je siromašno. Zemlja ni rodovitna. Je žolta, ilovnata, ponekod peščena kakor v Abesiniji. Na taki žolti peščeni zemlji niti trava ne raste. Gle-daš taka tla kakor pekel.

Goričko je preveč naseljeno. Niti polovica ljudi se ne more preživeti na tej slabi in nerodoviti zemlji. Zaradi tega pa mora vsako pomlad več kot polovica ljudi iti s trebuhom za kruhom. Na sezonsko delo v Bačko ali v Srbijo; malo je pa hiš, ki bi ne imele enega ali dva v Franciji.

Tudi v letošnji spomladi jih je že nekaj tisoč odpotovalo v Francijo na delo. Odšli bi pa še tisti, ki so doma, če bi bilo mogoče.

Pred Javno borzo dela v Murski Soboti stoji in čaka 200 do 300 ljudi, ki bi radi šli v Francijo. Med njimi je več takih, ki so že po stokrat stali pred borzo od jutra do večera, pa jih še do sedaj niso vzeli, da bi si zagotovili življenje na zimo. Oddaljeni so od Sobote 30 do 35 km. Zjutraj ob 2 so že na poti, da gredo pred borzo. Zvečer ob 11 pa pridejo do svoje hiše lačni, slabi, da bi jih veter preobrnil. Dostikrat Goričani ne morejo domov in ostanejo preko noči pri kakem kmetu, v hlevu, na beli slamici. Zato je na Goriškem toliko tuberkuloze in oslabelosti.

Potem so pa tudi ljudje, ki so že več let bili v Franciji na delu in so si pridobili toliko zaupanja pri svojem podjetniku, da jim ta vsako spomlad pošlje pogodbe (kontrakte) na več ljudi. Pogodbe so na pet, včasih na petnajst, pa tudi na 25 do 30 ljudi. Kdor ima tako pogodbo, odpelje svoje ljudi v Francijo za sedem mesecev. Vzame pa samo takega, ki mu da nagrado 1000 do 1200 Din. Kdor je siromašen, tega zneska ne more dati. Tako gre v Francijo samo, kdor ima; kdor pa nima denarja, pa mora ostati doma, pa tudi če mora na zimo grizti ilovnato žolto zemljo ali žolti pesek.

Neki kmet iz Lucove je pred nekaj leti dal 1300 kosov zidarske opeke, da je neki T. vzel njegovo ženo s svojo pogodbo v Francijo. Takrat je peljal s seboj 28 moških in žensk. Opeka je bila prvovrstna in je bila vredna 50 par po kosu. Torej je dobil 650 Din. Če mu je vsak dal samo toliko, pa je T. sprejel 650 × 28, torej 17.200 Din. Takšno pobiranje nagrad za potovanje v Francijo naj bi oblastva strogo prepovedala in take nabiralce strogo kaznovala.

Kmet.

Hrastnik

Pred komasacijo občin je bila trboveljska občina ena izmed največjih podeželskih občin. Pripadal ji je tudi Hrastnik z okolico. V korist nekaterih posameznikov, znanih JNS-arjev, pa so odcepili hrastniško dolino od občine Trbolje in jo priključili občini Dol. Nič niso pomagali protesti, nič zborovanja in deputacije na merodajna mesta, pa čeprav se je 97% hrastniškega prebivalstva s podpisni izreklo za Trbolje. In kakor se zadnji čas namiguje, bo Hrastnik še nadalje priključen občini Hrastnik-Dol, le

Naroči

„Staro Pravdo“!

Postati hoče tvoje glasilo!

katastralni del občine sv. Marko bo prišel ponovno pod občinsko upravo Trbovlje.

Občina Trbovlje je izrazito industrijska občina in kot taka ima v programu oskrbovanje občinskih ubožcev, brezposelnih, kolikor ji dopuščajo sredstva. Občina Dol pa je bolj kmetijska občina, ki je vrhu tega še zadolžena. In zlasti zadnji gospodarji občine Dol niso hoteli poznati socialnih potreb občanov, zamenjali so popravilo cest i. t. d. Zato je razumljivo, da smo hrastniški rudarji in delavci pri tem najbolj prizadeti in dobro pomnimo onega JNS-erja iz Trbovelj, ki se je najbolj trudil, da odcepi Hrastnik od Trbovelj.

Občinske volitve so se vršile v Hrastniku in Trbovljah dvakrat, leta 1933 in 1934. Vsakokrat se je vršil boj med gospodsko listo, ki se je imenovala nacionalna in med listo združenih delavcev, kmetov in obrtnikov. V obeh bojih je gospodsko lista podlegla združenim listam delovnih slojev.

Sedanji zastopniki občine sklicujejo po potrebi gospodarska zborovanja — kar se pri prejšnjih gospodarjih ni nikoli zgodilo —, na katerih podajajo poročila o delovanju občinskega odbora, o občinskem gospodarstvu in sprejemajo od občanov nasvete za nadaljnje delo. Tak shod se je vršil v nedeljo, dne 24. maja. Zupan je poročal o delovanju občine v preteklem letu, o novem občinskem proračunu za leto 1936—37. Zanimivo je bilo poročilo, kako se znižuje davek na družbe dobičkanosnemu podjetju Trboveljske Premogokopne Družbe. Davek te družbe je znašal v letu 1930 nad 700.000 Din, potem se je vedno zniževal in znaša v letu 35/36 še komaj 91.000 Din. Zupan je nadalje poročal o težkem položaju, v katerem se nahajajo siromašni sloji in brezposelni, o težkem denarnem položaju, v katerem se nahaja občina, ki ne more izpolnjevati vseh nalog socialnega skrbstva. Dalje je bil govor o javnih delih. Izrazila se je tudi želja, da pri prihodnjih občinskih volitvah nastopajo vsi sloji skupno, pa čeprav posamezniki želijo, da bi se razcepili na stranke.

Zahtevamo pa od oblasti, ki upravlja bednosti fond, v katerega plačuje delavstvo in podjetja hrastniške doline nad 250.000 letno, da vrne isto vsoto v hrastniško dolino, ker bi se že samo s tem zneskom odpomoglo marsikateri potrebi. Zahtevamo, da se obdavčijo na novo postavljeni stroji, ki danes odjedajo kruh delavstvu in ga potiskajo v brezposelnost. Zahtevamo, da se obdavčijo oni, ki imajo tako visoke plače, da presegajo 3, 10, 20 in še več delavskih plač. Delavec, kmet in mali obrtnik so že popolnoma izčrpani.

Ban Natlačen v Trbovljah

Dne 17. maja se je tu mudil gospod ban, ki je prispel kot pokrovitelj proslave 10 letnice tukajšnjega S. K. Amater-ja. Ob tej priliki so ga pozdravili zastopniki raznih društev in organizacij, ki so ga informirali zlasti o položaju rudarskega delavstva. V imenu vseh trboveljskih otrok ga je pozdravila hčerka rudarja Kudra s sledečim govorom: „Dovolite mi, vaše blagorodje, da vas pozdravim v imenu vseh trboveljskih otrok, ki jim mladostna leta potekajo v žalosti, bedi in pomanjkanju. Naši očetje se mučijo globoko pod zemljo v vedni smrtni nevarnosti. Toda iz ljubezni do svojih družin prenašajo voljno vse trpljenje in muke. Pred očmi jim vstajajo privid: redukcija, glad, smrt. Mi mladi razumemo mrke poglede naših očetov-trpinov in otožne poglede naših mamic-mučenic. Zato smo prihiti nasproti Vam, g. ban,

da Vas zaprosimo: ne milosti in podpor, dela prosimo našim očetom. Nihče vam ne bo tako hvaležen kot trboveljska mladina.“

Črnomelj

Četrtega maja zvečer so goreli po Beli Krajini kresovi v spomin prve zmag nad fašizmom in v spodbudo za nadalje. Dasi bi vsakdo lahko vedel, kdo je kuril kresove in zakaj, so vendar nekateri pisali o njih, kakor da bi bili delo nekih Marušičevih pristašev. Neverjetno bi bilo, da bi Marušič proslavil s kresovi lastni poraz. Zato moramo resnici na ljubo povedati, da smo kurili kresove mi, ki smo 5. maja lanskega leta šli kljub terorju v boj proti onim, ki slovenskega naroda in njegovih potreb niso hoteli poznati, ki niso hoteli priznati ljudstvu ne svobode ne pravic. J. M.

Zabukovca - Griže

V Zabukovci se nahaja rudnik, ki je last države. Vsi, ki so zaposleni pri tem rudniku, imajo svojo zadrugo. Pred kratkim je bil poklican k vojakom eden izmed pomočnikov in zadruga je iskala nove moči. Funkcionar strokovne organizacije in funkcionar upravnega odbora konzuma je predlagal, da se za teh 9 mesecev nastavi kot pomočnica ženo brezposelnega rudarja in mater dveh otrok, ki je torej res potrebna zaslужka.

Upravni odbor pa je tako nastavitve odklonil. Nekateri funkcionarji so izjavili, da je upravni odbor odklonil nastavitve proletarske matere na podlagi sklepa, da ne bodo nastavili več nobene ženske moči. Kljub temu pa so sprejeli pomočnico, sestro bivšega poslovođe. Me, delavske žene pa smo mnenja, da je treba pomagati do zaslужka onim, ki so pomoči najbolj potrebni. Delavska žena.

(Op. ur.: Dopisa v celoti nismo mogli objaviti.)

Kamnik

V nedeljo dne 7. junija ob osmih zvečer bo izvajalo delavsko pevsko društvo „Solidarnost“ v „Kino dvorani“ svoj redni letni koncert. Zanimanje za prireditev tega društva je vedno zelo veliko. Marsikak nasprotnik se radi tega zavistno sprašuje: „Zakaj?“ Samo od daleč opazujem in mislim, da bom uganil, če trdim, da občinstvo bolj cení skromne in strankarsko nezagrizene skupine, kakor one, ki se mogočno trkajo na prsi. Tudi „moda“ spoštuje danes delavsko-kmečki klobuk bolj kakor irak.

Skromne, sem rekel, saj smo bili večkrat priča, kako so stopali pevci društva „Solidarnost“ za nepobarvano ali skromno prepleškano krsto umrlega občinskega reveža. In ko je duhovnik blagoslovil njegov grob, so peli žalostinke. Kadar pa je radi bede kdo obupal nad svojim življenjem, so bili zopet edini pevci društva „Solidarnost“, ki so mu peli v kotu pokopališča zadnje slovo. In na „Silvestrovem večeru“, katerega so vrli pevci letos priredili, kako lep, kako vzvišen je bil izrek napisan na steno: „Bratje, vsi enaki smo...!“ Da dragi delavski pevci! Kadar si bo svet osvojil ta vaš lep izrek, kadar bo ves svet ena sama bratrska družina, takrat boste tudi vi mali, skromni postali veliki!

To sem zapisal, ker sem čutil potrebo, dati zadoščenje tudi tihim in skromnim kulturnim delavcem, ki nimajo prilike do bučnih reklam. Vam pa vsem, ki simpatizirate z delom, z lepo delavsko narodno in umetno pesmijo, obiščite njih koncert in dajte jim izpodbude za nadaljnje delo. X.

Maribor

Zanimalo vas bo, da je društvo emigrantov iz Italije „Nanos“ skušalo doseči prepoved predvajanja filma „Sto dni

Napoleona“. Ta film je namreč napravljen po gledališkem komadu fašističnega diktatorja Mussolinija. V ta namen je „Nanos“ izdal posebno spomenico, katero naj bi podpisala vsa tukajšnja kulturna in narodna društva.

Uspeh je bil „ogromen“. Spomenico je razen „Nanosa“ podpisala še „Zveza mladih intelektualcev“ in „Narodna strokovna zveza“. Ostala društva (Sokol, Narodna odbrana, Jadranska Straža in dr.) so podpis odklonile z zanimivimi razlogi. N. pr.: „...s tem pa bi bili oškodovani interesi podjetnika g. Valjaka“, „...s tem ne bi bilo oz. ne bo prav nič pomagano Vašim (!) bratom“, „moramo najprej sklicati sejo“ itd.

Ali se vam ne zdi vse to zanimivo? (Ne samo zanimivo, temveč tudi žalostno. Hvalevredna je iniciativa društva „Nanosa“, da je nastopilo proti politični in kulturni propagandi fašizma. Vsa društva bi se bila morala temu priključiti. Tudi proti hitlerjanski propagandi, katero moramo v naših kinematografih pozirati, bi bilo treba nastopiti. Op. ur.)

ZDRAVNIK

O golši.

Veliki predeli Slovenije — Štajerska, planinski del Gorenjske in Koroška — imajo nenavadno mnogo golšavih ljudi. Golša je povečana žleza, ki se imenuje ščitna žleza in leži na vratu na obeh straneh sapnika. Pri zdravem človeku je ta žleza majhna, neznatna krpica, velika kot otroška dlan. Kadar oboli, pa postane velika kakor moška pest ali celo otroška glava in še večja. Poleg nerrijetne zunanosti dela golša

težave pri dihanju in otežkoča odtok krvi z glave. S tem, da pritiska na sapnik, ga dostikrat tako izpremeni, da postane neprehođen, da je dihanje komaj še mogoče.

Posebna vrsta golše je takojimenovana bazedov. Taki bolniki imajo te-le znake: Kljub najboljši hrani stalno hujšajo. Oči so izbuljene, močno so nervozni, pri ženskah se kažejo nerednosti v perilu. Zgodi se, da tak bolnik na lepem umre.

Zanimivo je, da so mnogi Primorci, ki so se preselili v Ljubljano, postali golšavi. Vzrok je baje v tem, da je v obmorskem zraku več joda. Pomanjkanje joda v ljubljanskem zraku pa je privedlo do golše. Po znanstvenih raziskavanjih je sploh glavni vzrok golšavosti pomanjkanje joda v pitni vodi in hrani. V krajih, kjer je razširjena golša, so dodajali joda kuhinjski soli in število golšavih je — ne izginilo — ampak padlo.

Zdravljenje golše s tabletami in različnim zdravili se le redko obnese, povečini le pri golšah doraščajočih otrok. Vse druge golše je treba odstraniti z operacijo v bolnici. Operacija za bolnika ni zvezana z bogve kakšnimi težavami. Bolnik že navadno drugi, tretji dan vstane, po tednu pa gre ozdravljen domov. Dr. B.

Ureja in za uredništvo odgovarja dr. Joža Vilfan. - Izdaja konzorcij „Stare pravde“. Predstavnik Stane Vidmar. - Tisk J. Blasnik nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija, d. d. v Ljubljani. - Odgovoren

Priporočamo v nakup

lepe barvaste razglednice,

ki predstavljajo **stare kranjske narodne noše**. 12 razglednic v enem zvitku velja samo 8 Din. Ako se naroči najmanj 10 serij, to je 120 razglednic, veljajo iste brez poštnine le 70 Din.

Kupujte solidno domače blago, uporabljajte samo te naše narodne razglednice!

- **Medicine v Ljubljani in Zagrebu** opozarjamo, da smo prevzeli v zalogo vse še ostale izvode knjig ljubljanskih univerzitetnih profesorjev in sicer: Dr. A. Šerko: **Živčevje človeka**, I. knjiga (Anatomija) Cena 60 Din Dr. A. Šerko: **Živčevje človeka**, II. knjiga (Fiziologija) Cena 60 Din Dr. Janez Plečnik: **Kratek repertorij anatomije**

I. **Skelet** Cena 10 Din

II. **Mišičje** „ 10 „

III. **Drobje** „ 10 „

IV. **Obtočila** „ 10 „

V. **Živčevje** „ 20 „

VI. **Čutila** „ 10 „, vsi zvezki skupaj 70 Din.

- *Vse ljubitelje slovenske zemlje opozarjamo, da imamo v zalogi še zadnje ostanke znamenitega spisa profesorja Ferdinanda Seidla: **Rastlinstvo naših alp**. Cena vezanemu Izvodu 40 Din.*

- *Tiste, ki se zanimajo za politična, gospodarska in sociološka vprašanja, opozarjamo na sledeči dve knjigi: 1) **Problemi malega naroda** (Slovenci), cena samo 10 Din. 2) **Vladar**, spisal Niccolò Machiavelli, svetovnoslavni spis o vladarjih, cena samo 10 Din.*

- *Od leposlovnih knjig priporočamo knjigo **Novel od italijanske pisateljice Ade Negri**, vezano, za znižano ceno 25 Din.*

Pišite dopisnico na založbo

J. BLASNIKA NASL., univ. tiskarna v Ljubljani, Breg 10-12.